ความชุกและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะทุพโภชนาการ ของเด็กวัยก่อนเรียน ในเขตชนบท ของจังหวัดนครราชสีมา พ.ศ. 2535

นายพูนชัย ไตรภูธร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
ภาควิชาเวชศาสตร์ป้องกันและสังคม
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พ.ศ.2536

ISBN 974-582-802-5

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

019776
1178919891

Prevalence and Factors Related to Protein Energy Malnutrition (PEM) among Preschool Children in Rural Area of Nakhonratchasima Province 1992

Mr. Poonchai Traiphutorn

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education
Department of Preventive and Social medicine
Graduate School
Chulalongkorn University
1993

ISBN 974-582-802-5

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ความชุกและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะทุพโภชนาการของเด็กวัยก่อนเรียน ในเขตชนบท จังหวัดนครราชสีมา ปี พ.ศ. 2535

โดย นายพูนชัย ไตรภูธร

ภาควิชา เวชศาสตร์ป้องกันและสังคม

อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นายแพทย์ มุนี เศรษฐบุตร

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม รองศาสตราจารย์ แพทย์หญิง ทัสสนี นุชประยูร

บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

_____คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ศาสตราจารย์ ดร.ถาวร วัชราภัย)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

_____ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย นพ.ไพบูลย์ โล่ห์สุนทร)

_____อาจารย์ที่ปรึกษา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นพ.มุนี เศรษฐบุตร)

_____กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ พญ.ทัสสนี นุชประยูร)

_____กรรมการ

(นายอำนาจ หลาวทอง)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พูนชัย ไตรภูธร : ความชุกและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะทุพโภชนาการ ของเด็กวัยก่อนเรียน ในเขตชนบท จังหวัดนครราชสีมา พ.ศ. 2535 (Prevalence and factors related to protein energy malnutrition (PEM) among preschool children in rural area of Nakhonratchasima province 1992) อาจารย์ที่ปรึกษา : ผศ.นพ.มุนี เศรษฐบุตร, รศ.พญ.ทัสสนี นุชประยูร, 88 หน้า. ISMN 974-582-802-5

การสำรวจหาความชุก และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะทุพโภชนาการ ของเด็กวัยก่อนเรียน ในเขตชนบท จังหวัดนครราชสีมา ได้ดำเนินการในระหว่าง เดือน พฤศจิกายน ถึง เดือนธันวาคม พ.ศ. 2535 โดยการสุ่มเด็กวัยก่อนเรียนตามเขตพื้นที่ จำนวน 1,229 รายและประเมินภาวะโภชนาการโดยการชั่งน้ำหนักเทียบกับอายุ เก็บข้อมูลปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะทุพโภชนาการ โดยการสัมภาษณ์มารดาและบันทึกลงในแบบสอบถาม

จากการศึกษา พบว่า ความชุกของภาวะทุพโภชนาการของเด็กวัยก่อนเรียน ระดับ 1 ร้อยละ 27.8 ทุพโภชนาการระดับ 2 ร้อยละ 3.9 และภาวะโภชนาการปกติ ร้อยละ 68.3 มารดาเด็กวัยก่อนเรียน ส่วนใหญ่ มีอายุอยู่ระหว่าง 20-35 ปี (ร้อยละ 86.4) อาชีพเกษตรกรรม ร้อยละ 71.2 เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดานาน 12-18 เดือน ร้อยละ 32.5 รายได้ของครอบครัวส่วนใหญ่ มีรายได้ 1,500 - 5,000 บาท ร้อยละ 47.8 เด็กวัยก่อนเรียนส่วนใหญ่ มีอายุอยู่ระหว่าง 12 - 24 เดือน (ร้อยละ 37.0) มีน้ำหนักแรกเกิด มากกว่า 3,000 กรัม ร้อยละ 54.7 และส่วนใหญ่ได้รับการส่งเสริมภูมิคุ้มกันโรคครบตามเกณฑ์ (ร้อยละ 95.4)

ภาวะโภชนาการเด็กวัยก่อนเรียน มีความสัมพันธ์กับ อายุของเด็ก เพศของเด็ก การเจ็บป่วยของเด็ก การได้รับการส่งเสริมภูมิคุ้มกันโรค น้ำหนักเด็กแรกเกิด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.01$) นอกจากนั้นยังพบว่า อาชีพบิดา อาชีพมารดา ระดับการศึกษาของบิดา ระดับการศึกษาของมารดา อายุของมารดา จำนวนบุตรในครอบครัว มีความสัมพันธ์กับภาวะโภชนาการของเด็กวัยก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.05$)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา เวชศาสตร์ป้องกันและสังคม ลายมือชื่อนิสิต .....

สาขาวิชา เวชศาสตร์ชุมชน ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา .....

ปีการศึกษา 2535 ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม .....

##C445281 : MAJOR COMMUNITY MEDICINE
KEY WORD: PRESCHOOL CHILDREN / MALNUTRITION / PREVALENCE / RELATED FACTORS.
POONCHAI TRIPHUTORN : PREVALENCE AND FACTERS RELATED TO PROTEIN ENERGY MALNUTRITION (PEM) AMONG PRESCHOOL CHILDREN IN RURAL AREA OF NAKHONRATCHASIMA PROVINCE 1992. THESIS ADVISOR : ASST.PROF. DR. MUNEE SRESHTHABUTRA, ASSO.PROF.DR.THASSANEE NUCHPRAYOON. 88 PP.
ISBN 974-582-802-5

A prevalence survey of nutritional status and factors related to protein energy malnutrition (PEM) among preschool children in rural area of Nakhonratchasima province. was carried out during November to December 1992 by using multistage cluster random sampling.

The study found that the prevalence of the first degree malnutrition was 27.8%, the second degree was 3.9%, Most of the mothers preschool children aged 20-30 years. 71.2% of them were argi culturer, 32.5% of preschool children had gave breast feeding during 12-18 months. Most of the preschool aged 12-24 months (37.0%), birth weight of more than 3,000 grams was 54.7% and Immunization rate was 95.4%.

It was found in this study that there was the association with statistical significance between the nutritional status of the preschool children and children's factors as follows : birth weight, sex, previous illness, immunization rate. Concerning the parent's factors, it was found that there was association with statistical significance between mother' occupation, father' occupation, level of mother education, age of mother, family size and the preschool's nutritional status as well.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา เวชศาสตร์ป้องกันและสังคม ลายมือชื่อนิสิต .....
สาขาวิชา เวชศาสตร์ชุมชน ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา .....
ปีการศึกษา 2535 ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม .....

พูนชัย ไตรภูธร : ความชุกและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะทุพโภชนาการ ของเด็กวัยก่อนเรียน ในเขตชนบท จังหวัดนครราชสีมา พ.ศ. 2535 (Prevalence and factors related to protein energy malnutrition (PEM) among preschool children in rural area of Nakhonratchasima province 1992) อาจารย์ที่ปรึกษา : ผศ.นพ.มนี เศรษฐบุตร, รศ.พญ.ทัสสนี นุชประยูร, 88 หน้า . ISBN 974-582-802-5

การสำรวจหาความชุก และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะทุพโภชนาการ ของเด็กวัยก่อนเรียนในเขตชนบท จังหวัดนครราชสีมา ได้ดำเนินการในระหว่าง เดือน พฤศจิกายน ถึง เดือน ธันวาคม พ.ศ.2535 โดยการสุ่มเด็กวัยก่อนเรียนตามเขตพื้นที่ จำนวน 1,229 ราย และประเมินภาวะโภชนาการโดยการชั่งน้ำหนักเทียบกับอายุ เก็บข้อมูลปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะทุพโภชนาการ โดยการสัมภาษณ์มารดาและบันทึกลงในแบบสอบถาม

จากการศึกษา พบว่า ความชุกของภาวะทุพโภชนาการของเด็กวัยก่อนเรียน ระดับ 1 ร้อยละ 27.8 ทุพโภชนาการระดับ 2 ร้อยละ 3.9 และภาวะโภชนาการปกติ ร้อยละ 68.3 มารดาเด็กวัยก่อนเรียน ส่วนใหญ่ มีอายุอยู่ระหว่าง 20 - 35 ปี (ร้อยละ 86.4) อาชีพเกษตรกรรม ร้อยละ 71.2 เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดานาน 12 - 18 เดือน ร้อยละ 32.5 รายได้ของครอบครัวส่วนใหญ่ มีรายได้ 1,500 - 5,000 บาท ร้อยละ 47.8 เด็กวัยก่อนเรียนส่วนใหญ่ มีอายุอยู่ระหว่าง 12 - 24 เดือน(ร้อยละ 37.0) มีน้ำหนักแรกเกิด มากกว่า 3,000 กรัม ร้อยละ 54.7 และส่วนใหญ่ได้รับการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคครบตามเกณฑ์(ร้อยละ 95.4)

ภาวะโภชนาการเด็กวัยก่อนเรียน มีความสัมพันธ์กับ อายุของเด็ก เพศของเด็ก การเจ็บป่วยของเด็ก การได้รับการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค น้ำหนักเด็กแรกเกิด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.01$) นอกจากนั้นยังพบว่า อาชีพบิดา อาชีพมารดา ระดับการศึกษาของบิดา ระดับการศึกษาของมารดา อายุของมารดา จำนวนบุตรในครอบครัว มีความสัมพันธ์กับภาวะโภชนาการของเด็กวัยก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

C445281 : MAJOR COMMUNITY MEDICINE
KEY WORD : PRESCHOOL CHILDREN / MALNUTRITION / PREVALENCE / RELATED FACTORS.

POONCHAI TRIPHUTORN : PREVALENCE AND FACTERS RELATED TO PROTEIN ENERGY MALNUTRITION [PEM] AMONG PRESCHOOL CHILDREN IN RURAL AREA OF NAKHONRATCHASIMA PROVINCE 1992. THESIS ADVISOR : ASST.PROF. DR.MUNEE SRESHTHABUTRA ASSO.PROF.DR.THASSANEE NUCHPRAYOON. 88 PP. ISBN 974-582-802-5

A prevalence survey of nutritional status and factors related to protein energy malnutrition [PEM] among preschool children in rural area of Nakhonratchasima province. was carried out during November to December 1992 by using multistage cluster random sampling.

The study found that the prevalence of the first degree malnutrition was 27.8 %, the second degree was 3.9 %. Most of the mothers preschool children aged 20-30 years. 71.2 % of them were argi culturer, 32.5% of preschool children had gave breast feeding during 12-18 months. Most of the preschool aged 12-24 months (37.0 %), birth weight of more than 3,000 grams was 54.7 % and Immunization rate was 95.4 %.

It was found in this study that there was the association with statistical significance between the nutritional status of the pre school children and children's factors as follows : birth weight, sex, previous illness, immunization rate. Concerning the parent's factors, it was found that there was association with statistical significance between mother'occupation, father'occupation, level of mother education, age of mother, family size and the preschool's nutritional status as well.

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์นายแพทย์มุนี เศรษฐบุตร รองศาสตราจารย์แพทย์หญิงทัสสนี นุชประยูร รองศาสตราจารย์นายแพทย์องอาจ วิพุธศิริ รองศาสตราจารย์นายแพทย์ภิรมย์ กมลรัตนกุล อาจารย์สมรัตน์ เลิศมหาฤทธิ์ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำ และการปรึกษาอย่างดียิ่ง และยังเสียสละเวลาอันมีค่า ในการตรวจแก้ไขข้อบกพร่อง ขอขอบพระคุณ นายแพทย์ฉลอง ดวรหา นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดนครราชสีมา คุณสวาท สุมะนังกุล หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมสุขภาพและรักษาพยาบาล อาจารย์อำนาจ หลาวทอง ที่ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ และอำนวจความสะดวกในการศึกษาวิจัย

ณโอกาสนี้ผู้วิจัยต้องขอขอบคุณ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลชุมชน สาธารณสุขอำเภอต่างๆ เจ้าหน้าที่ฝ่ายส่งเสริมสุขภาพฯ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขทุกท่าน ที่ได้ให้ความร่วมมืออย่างดียิ่ง

สุดท้ายต้องขอขอบคุณ ประชาชนทุกคนที่ให้ความร่วม และเสียสละเวลาให้แก่ ผู้วิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูล

นายพูนชัย ไตรภูธร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย ..... ง

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ ..... ฉ

กิตติกรรมประกาศ ..... ช

สารบัญ ..... ฌ

สารบัญตาราง ..... ฎ

บทที่ 1

บทนำ ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย 1

คำถามของการวิจัย 4

วัตถุประสงค์ทั่วไปของการวิจัย 4

วัตถุประสงค์เฉพาะ 4

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย 5

กรอบแนวคิดการวิจัย 9

ข้อตกลงเบื้องต้นของการวิจัย 10

ข้อจำกัดของการวิจัย 11

2

ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง 12

3 วิธีดำเนินการวิจัย 17

รูปแบบการวิจัย 17

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย 17

ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง 18

เทคนิคสุ่มตัวอย่าง 18

ผังการสุ่มตัวอย่าง 20

เครื่องมือที่ใช่ในการวิจัย 22

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หน้า

การรวบรวมข้อมูล 22
การวิเคราะห์ข้อมูล 23

4

ผลการวิจัย 24
ความชุกของเด็กทุพโภชนาการ 24
จำนวนและร้อยละของปัจจัยต่าง ๆ ..... 25 - 46
ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลเกี่ยวข้องกับภาวะทุพโภชนาการ 47

5

อภิปรายผลการวิจัย 65
สรุปผลการวิจัย 69
ข้อเสนอแนะ 71
รายการอ้างอิง 72
ภาคผนวก 76
ประวัติผู้วิจัย 88

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนเด็กอายุ 1 - 5 ปี แยกตามกลุ่มอายุต่าง ๆ..... 25
2 แสดงจำนวนและร้อยละของภาวะโภชนาการของเด็กวัยก่อนเรียน 26
3 แสดงจำนวนเด็กอายุ 1 - 5 ปี แยกตามเพศ 27
4 แสดงจำนวนและร้อยละ ของน้ำหนักแรกเกิดของเด็กที่ศึกษา 28
5 แสดงจำนวนเด็กอายุ 1 - 5 ปี แยกตามกลุ่มอายุ 29
6 แสดงจำนวนและร้อยละ ของลำดับบุตรในครอบครัว 30
7 แสดงจำนวนและร้อยละ ของการเจ็บป่วยของเด็ก ในรอบ 1 เดือน ก่อน ..31
การศึกษาวิจัย
8 แสดงจำนวนและร้อยละ ของการเจ็บป่วยของเด็กตั้งแต่แรกเกิด 32
จนถึงปัจจุบัน
9 แสดงจำนวนและร้อยละ ของการได้รับบริการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคของ..32
เด็กที่ได้รับการศึกษา
10 แสดงสถานภาพสมรสปัจจุบันของมารดาเด็กวัยก่อนเรียน 33
11 แสดงจำนวนและร้อยละ ของอาชีพของมารดาเด็กที่ศึกษาวิจัย 34
12 แสดงจำนวนและร้อยละ ของอาชีพของบิดาเด็กที่ศึกษาวิจัย 35
13 แสดงจำนวนและร้อยละของการศึกษาของบิดาเด็กที่ศึกษาวิจัย 36
14 แสดงจำนวนและร้อยละของการศึกษาของมารดาเด็กที่ศึกษา 37
15 แสดงจำนวนและร้อยละของอายุมารดาเด็กห แยกตามกลุ่มอายุต่างๆ..... 38
16 แสดงจำนวนและร้อยละของจำนวนบุตรในครอบครัว 39
17 แสดงจำนวนและร้อยละของรายได้ครอบครัวต่อเดือน ของครอบครัว 40
18 แสดงจำนวนและร้อยละ ของการย้ายบ้านของครอบครัวเด็กที่ศึกษา 41
19 แสดงจำนวนและร้อยละ ของการงดอาหารแสลงขณะให้นมบุตร 41
20 แสดงจำนวนและร้อยละ ของผู้เลี้ยงดูเด็ก 42
21 แสดงจำนวนและร้อยละ ของการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา 43
22 แสดงจำนวนและร้อยละ ของการหย่านมมารดาในเด็กที่ศึกษาวิจัย 43

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

23 แสดงจำนวนและร้อยละ ของการหย่านมผสมสำหรับทารก หรือนมอื่นๆที่ ... 44
ไม่ใช่นมมารดา
24 แสดงจำนวนและร้อยละ ของการให้บริการด้านสาธารณสุข 45
เมื่อเด็กเจ็บป่วย แยกตามสถานบริการ
25 แสดงจำนวนและร้อยละ ของการเริ่มให้อาหารเสริมแก่เด็กที่ศึกษา 46
26 แสดงจำนวนและร้อยละ ของอาหารเสริมที่ให้แก่เด็ก 47
27 แสดงความสัมพันธ์ด้านน้ำหนักแรกเกิด กับภาวะโภชนาการของเด็ก..... 48
วัยก่อนเรียนในเขตชนบท
28 แสดงความสัมพันธ์ด้านลำดับบุตร กับภาวะโภชนาการ ของเด็ก..... 49
วัยก่อนเรียนในเขตชนบท
29 แสดงความสัมพันธ์ด้านการเจ็บป่วย กับภาวะโภชนาการของเด็ก... 50
วัยก่อนเรียนในเขตชนบท
30 แสดงความสัมพันธ์ด้านเพศของเด็ก กับภาวะโภชนาการ ของเด็ก..... 51
วัยก่อนเรียนในเขตชนบท
31 แสดงความสัมพันธ์ด้านการรับบริการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค กับ..... 52
ภาวะโภชนาการ ของเด็กวัยก่อนเรียนในเขตชนบท
32 แสดความสัมพันธ์ด้านอายุเด็ก กับภาวะโภชนาการ ของเด็กวัยก่อนเรียน... 53
ในเขตชนบท
33 แสดงความสัมพันธ์ด้านการหย่านมมารดา กับภาวะโภชนาการของเด็ก..... 54
วัยก่อนเรียนในเขตชนบท
34 แสดงความสัมพันธ์ด้านอาชีพของบิดาเด็ก กับภาวะโภชนาการ ของเด็ก.... 55
วัยก่อนเรียนในเขตชนบท
35 แสดงความสัมพันธ์ด้านอาชีพของมารดาเด็ก กับภาวะโภชนาการของ 56
เด็กวัยก่อนเรียนในเขตชนบท
36 แสดงความสัมพันธ์ด้านการศึกษาของบิดาเด็ก กับภาวะโภชนาการของ..... 57
เด็กวัยก่อนเรียนในเขตชนบท
37 แสดงความสัมพันธ์ด้านการศึกษาของมารดาเด็ก กับภาวะโภชนาการ..... 58
ของวัยก่อนเรียนในเขตชนบท

ตารางที่ 38 แสดงความสัมพันธ์ด้านผู้เลี้ยงดูเด็ก กับภาวะโภชนาการของเด็กปกติ..... 59
วัยก่อนเรียนในเขตชนบท

39 แสดงความสัมพันธ์ด้านการงดอาหารแสลง ขณะให้บุตรกินนมมารดา 60
กับภาวะโภชนาการ ของเด็กวัยก่อนเรียนในเขตชนบท

40 แสดงความสัมพันธ์ด้านอายุของมารดา กับภาวะโภชนาการ ของเด็ก..... 61
วัยก่อนเรียนในเขตชนบท

41 แสดงความสัมพันธ์ด้านจำนวนบุตร กับภาวะโภชนาการ ของเด็กปกติกับ.....62
วัยก่อนเรียนในเขตชนบท

42 แสดงความสัมพันธ์ด้านสถานภาพสมรสของมารดา กับภาวะโภชนาการ.... 63
ของเด็กวัยก่อนเรียนในเขตชนบท

43 แสดงความสัมพันธ์ด้านรายได้ของครอบครัวต่อเดือน กับภาวะโภชนาการ... 64
ของเด็กวัยก่อนเรียนในเขตชนบท

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย